

אלי כהן

אלנבי ארבעים

את לא רוצה
את כן רוצה
את קצת שתויה
לא מבינה
זה לא משנה לו.
אינו יכול
לעשות דבר למענך.
מתכנת להמשיך
לסחב את
המטען שלך,
לפרק.

That's the deal baby
Take it or leave it
But remember
It's just business

אף גבר לא קם כאלנבי ארבעים.
ארבע שעות אף גבר לא קם.
כאן זה לא מאדים.
כאן זה אלנבי ארבעים.
גברים לא קמים.

זו שמסוגלת להבין ללכה, ובאותה תנועה ממש מחייה אותה ואת נפשה. או כפי שהיטיבה לתאר זאת מנדרובסקי: "על גדות נהר המוות/ נעורה בת חיים."
אין דרך טובה מלתאר זאת אלא בשירה היפהפה "לילה מתוק ורך", שראוי להביאו בשלמותו:

טווסות זהב לאור הנר,
מי יוכל להן?
פי באר נושק לשפת תהום.
על גדות נהר המוות
נעורה בת החיים.
גביעי פרחים נוטפים.
הצוף מתנהל לאט,
עדין כשריגים.
יש לילה קטן בכל אחת מאיתנו,
לילה מתוק ורך.

◆ לילך גליל

יש לילה קטן בכל אחת מאיתנו

חגית מנדרובסקי: חמלת אשת העורב, הוצאת "צור אות" 2016, 73 עמ'

"איך נולדת משוררת מבטן אדמתה", פותחת חגית מנדרובסקי בשאלה הרטורית את ספרה הראשון, בשיר 'לידה', ועונה מיד: "ממעבה השאול נובטת מילה, ועוד מילה." ספר שיריה חמלת אשת העורב מבקש להכריז כי הלידה היא הראשית, וכי חייה החלו מרגע לידתה כמשוררת, מרגע הנביטה של המילים מתוכה.

לידת המשוררת היא פיזית ממש: השמש זורחת "מנבכי תרדמה כמו מרחם", הפרח פורח "מתוך ביעותיו", הירד מושטת "מתהומות הלב, מלטפת נפש להפיס מגלכ". הרבה כאב, ואף יותר מזה, אכזריות ואלימות – נושא הגוף הזה, והמשוררת המגיחה מתוך בטנה שלה מבקשת לרפא את הכאב הפיזי באמצעות מילותיה. ובכוחן של המילים לא רק לרפא אלא אף לצקת בגוף תשוקה לחיים, לאלו הנכתבים ולאילו הנחיים.

בריון על מהות התשוקה, הנערך ב"המשתה" של אפלטון בין אליטת גברי יוון העתיקה, אומר סוקרטס כי הארוס הוא מושג אינטנציונלי, מכוון לדבר מה, מצוי בהשתוקקות מתמדת אל האחר. סוקרטס מספר על דיוטימה, האשה שלימדה אותו על הארוס, ונטוע אותה בדיון הגברי משום שלדיון, רק אשה שבכוחה ללדת יכולה להבין את תשוקת האדם לחיים וליצירה – התשובה לסופיות הטרגית של קיומנו.

התשוקה והארוס מלווים את ספרה של מנדרובסקי לכל אורכו, תוך התייחסות מתמדת לחסר ולנעדר. ויש הרבה מאוד מאלה; האם שלא היתה, נוכחותה הנעדרת, מותה וגם מותו של האב. המשוררת פורשת בפני קוראיה את סיפורה הכואב והמרמם. האם קצצה בצל על מנת לבכות, והבת צפתה בה מן הצד: "אין צורך לקצץ בצל. אנחנו פשוט בוכות"; רחמה של האם נעקר מתוכה ובמקומו הופיע בוח, אשר "לימים עלו וטיפסו מתוכו סרטני הדיכאון". הילדה אומרת "את ששנים שתק", והאשה כותבת "מן הקרום שנבתק". התהליך הוא בסיסי: הורע "מאס להיחבא", הוא מבקש לנבוט ולהגן. המילים נולדות מתוך ההיעדר הזה, מתוך הבורות והחורים.

הריפוי מופיע כאשר בתוך רחמה של הדוברת עצמה אין בוח, אלא ילדה. הילדה שהיא. ואף יותר מכך; הילדה שהיתה אמה. שירי האם והבת הם החזקים בספר. השתיים שלובות זו בזו; הבת שנולדה מתוך האם, אך גם מכילה את אמה בתוכה, את כאבה, את ייסוריה. הבת הופכת לאם שהופכת לבת ("נולדתי קטנה.../ עד שהייתי לי לאם" בשיר 'בלי מרפקים'), עד כי אין לדעת מי נולדה ממך, מי יולדת את מי. השיר 'עד שאמצא' מבטא זאת בעוצמה רבה כבר בתחילתו: "כשאמי מתה, משהו בי קפא/ עשרים ואחת שנים נקברתי

תחתיה/ ולפתע נקברה היא תחת". גם בשיר 'כאב' מתארת הדוברת חלופת תפקידים מצמררת: האם מובילה את ילדתה הקטנה באמצע הלילה מתוך שינה "כדי שאתרוקן", ו"שנים רבות לא חלפו וכבר הובלתי אני אותך לדמם כחיה שחוטה, ניתזת." "דבר לא גדל מלבד הצער", היא כותבת בשיר היפה 'השתקפות', המיטיב לתאר זאת, ומסכמת: "יד הופכת יד. הנה פניה/ פני: התיאורים עזי מבע וצבע, אינם חסים על הקורא, והמשוררת אינה חוסכת במילים כדי לתאר את הפיצול והפליצות. השירים עמוסים באינטנסיביות ססגונית, לפעמים נשאלת השאלה אם לא כדאי לעצור את השיר רגע אחד קודם לכן, לוותר על מטאפורה יפה כזו או אחרת ולהקל על העומס, אך נדמה כי כפי שמאורעות חייה עלו על גדותיה, כך מוכרחה הדוברת להציף גם את קוראיה. אין לה דרך אחרת מאשר לומר את עצמה כאשר היא גדושה בעברה הקשה, המצולק והכואב. היא מודה בכך ומכריזה בשיר 'פרא' החותם את הספר: "כעת נשבר הענן ורוחי עזה. סערה/ מטלטלת את הנפש/ בים הגדול. הלב לה המצפן.../ בג'ונגל סבוך ומיוע מילותי נולדות, ואיני/ שם עבורך/ על חיות הפרא לשרוד, אם רצונן לחיות." החמלה מופיעה בדמותה של אשת העורב. אמנים רבים השתמשו בעורבים כסמל לכוחות השחור ומבשרי המוות. מעניין שמנדרובסקי בוחרת דווקא בזוגתו של המוות בתור תקווה שהיא בוחרת להעניק לעצמה ולקוראיה. אשת העורב מכולם היא זו שיכולה להבין לנפשה ולנחמה, שהרי גם היא וגם הדוברת נשואות לשאול, לקיום המורבידי, זה שנגוע בקצה החיים, זה שקורע בהם פיסות, כפי שמתואר בשיר המטלטל "עור", אשר מותיר את הדוברת "פעורת חורים, תרה/ בעלטה." אשת העורב הופכת לאם שלא היתה, דמותה לובשת ופרשטת צורה, לעתים היא האהוב, לפעמים גם האהובה. אך אין היא הדוברת עצמה, וזאת משום שהיא נפרדת: "אין אנו אחת, אנחנו שתיים. נפרדות.../ אלוהים רועד אותך ב" כותבת מנדרובסקי בשירה היפה "שתיים. נפרדות." הארוס, כאמור, איננו אימננטי כי אם שרוי בהתכוונות אל האחרת, מופנה אל מחוץ לגרעין היותו של האני. הוא שולח זרועות לעבר אותה ישות, אשת העורב הסמוכה למוות,